

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 20^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1943

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΟΝΤΑ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Τὸν Γραμματέα τῶν Πρακτικῶν κ. *Σπ. Κουγιάν* ἀπουσιάζοντα ἀναπληροῦ ὁ Γραμματεὺς τῆς Β' τάξεως κ. *Ι. Καλιτσουνάκης*.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ κ. *Κ. Ἀμαντος* παρουσιάζει τὴν Νεοελληνικὴν Γραμματικὴν τῆς δημοτικῆς τὴν συνταχθεῖσαν συμφώνως πρὸς ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ὑπ' αὐτοῦ καταρτισθείσης, διὰ τῶν ἑξῆς:

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας ἀνέθεσεν τὸ 1938 εἰς ἐπιτροπὴν ἔκ φιλολόγων, λογοτεχνῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Μανόλη Τριανταφυλλίδη τὴν σύνταξιν γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς, ἣ ὁποία καὶ ἐτυπώθη τὸ 1941 ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐκδόσεως σχολικῶν βιβλίων. Εἶναι λοιπὸν κρατικὴ πλέον ἡ συνταχθεῖσα γραμματικὴ καὶ χρησιμεύει ὡς βοήθημα διὰ τοὺς διδασκάλους, τοὺς λογοτέχνας, τοὺς φοιτητὰς καὶ μαθητὰς ἀνωτέρων σχολείων, τοὺς λογίους καθόλου. Ἀπόπειραι πρὸς σύνταξιν γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς ἔγιναν πολλαὶ μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἡ συνταχθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω Ἐπιτροπῆς εἶναι ἡ ἐκτενεστέρα καὶ μᾶλλον εὐμέθοδος καὶ ἀποτελεῖ ἐπομένως σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως, ὅπως ἀνάλογον σημασίαν ἔχει καὶ τὸ συντακτικὸν τῆς δημοτικῆς τὸ συνταχθὲν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀχιλλέως Τζαρτζάνου.

Ὅπως ἄλλοτε περὶ τοῦ Βυζαντίου, οὕτω καὶ περὶ τῆς νέας Ἑλλάδος, περὶ τῆς γλώσσης της, περὶ τῆς ἱστορίας της ἐπεκράτησαν εἰς τοὺς παλαιότερους ξένους ἐσφαλμέναι ἀντιλήψεις εἴτε ἐξ αἰτίας τῶν φιλολόγων εἴτε ἐξ αἰτίας τῶν κα-

θολικῶν θεολόγων. Πόσαι βυζαντινὰ ἐκκλησίαι π. χ. ἀριστουργήματα τέχνης κατεστράφησαν καὶ εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν ἀκόμη Ἑλλάδα, διότι δὲν εἶχαν τὸν ἀρχαῖον κλασσικὸν ρυθμόν. Τὸ Βυζάντιον ἐθεωρήθη ἄλλοτε ἐστία πάσης σχολαστικότητος καὶ ραδιουργίας, ἐνῶ ἡ νεωτέρα καὶ ἀκριβεστέρα ἔρευνα ἀναγνωρίζει ὅτι τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ κυριώτατος παράγων πολιτισμοῦ κατὰ τὸν μεσαίωνα, τὸ προπύργιον τῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν ἀτελευτήτων ἔξ Ἀσίας ἐπιδρομῶν. Ἀνάλογόν τι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν νέαν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν καὶ ἡμεῖς δὲν ἐμελετήσαμεν ἀκόμη ὅσον πρέπει, οἱ δὲ ξένοι τὴν ἀγνοοῦν καὶ μᾶς ἀδικοῦν δι' αὐτὸ συχνότατα. Καὶ ἡ νέα Ἑλλάς ἐν τούτοις προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας, ὅχι μὲν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, ὅπως ἡ ἀρχαία καὶ τὸ Βυζάντιον ἀλλὰ βεβαίως εἰς τὴν ἐγγὺς Ἀνατολήν, εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος αἱ ὑπηρεσίαι θὰ ἀναγνωρισθοῦν, ὅταν μελετηθῇ αὕτη καλύτερον καὶ ὅτι καὶ ἡ νέα Ἑλλάς θὰ δημιουργήσῃ νέον ἀνώτερον πνευματικὸν πολιτισμόν, ἐφάμιλλον πρὸς τοὺς προγονικούς, ὅταν ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Εἰδικῶς περὶ τῆς γλώσσης τῆς νέας Ἑλλάδος, περὶ τῆς δημοτικῆς, οἱ ξένοι πρῶτοι ἐξέφρασαν παλαιότερον τὴν γνώμην ὅτι αὕτη εἶναι βάρβαρος, χυδαία, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἔχει τὸ ἀρχαῖον τυπικόν, τὸ ὁποῖον μετεβλήθη εἰς πολλὰ σημεῖα. Ἡ γνώμη αὕτη δὲν ἐπικρατεῖ πλέον εἰς τοὺς ξένους, εὐτυχῶς δὲ δὲν ἐπικρατεῖ πλέον παρὰ εἰς ἐλαχίστους λογίους καὶ παρ' ἡμῖν. Ἡ νέα ἑλληνικὴ διετήρησε πλείστους ἀρχαίους γλωσσικούς νόμους, δὲν εἶναι γλῶσσα χωρὶς νόμους, ἔχει βέβαια καὶ τινὰς νέους νόμους ἀπλοποιούντας ἢ πλουτίζοντας τὸ ἀρχαῖον τυπικόν ἢ τὸ παραγωγικόν. Αἱ μεταβολαὶ αὗται δὲν εἶναι χθεσιναὶ ἢ σημεριναὶ ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἀνέρχονται εἰς προχριστιανικούς ἢ καὶ τοὺς πρώτους χριστιανικούς χρόνους. Περὶ γλώσσης λοιπὸν τῆς ὁποίας τὰ περισσότερα στοιχεῖα ἔχουν ἡλικίαν χιλιετηρίδων ἤτο ἄδικος ἡ κατηγορία τῆς χυδαιότητος. Χυδαῖαι ἢμπορεῖ νὰ εἶναι λέξεις ἢ φράσεις εἰς πᾶσαν γλῶσσαν, ἀλλ' ὅχι οἱ γραμματικοὶ τύποι, τὸ φωνητικόν, ἢ σύνθεσις, τὸ συντακτικόν.

Ὅσοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐδέχοντο τὰς περὶ χυδαιότητος καὶ βαρβαρότητος ξένας γνώμας δὲν ἐνόουν πόσον ἐβοήθουν τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Φαλμεράνερ περὶ Ἑλλήνων. Πράγματι οὗτος κηρύσσων ὅτι οἱ νέοι Ἕλληνες δὲν ἔχουν ρανίδα αἵματος ἑλληνικοῦ, ἐστηρίζετο πολὺ εἰς τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐνόει καὶ ἐθεώρει αὐτὴν ἐπηρεασθεῖσαν ἀπὸ τοὺς Σλάβους. Οὐδὲν ὅμως τούτου ψευδέστερον. Ἡ νεωτέρα ἔρευνα ἀντιθέτως διδάσκει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπηρέασε τὰς λοιπὰς βαλκανικὰς γλώσσας, δὲν ἐπηρέασθη ἀπὸ αὐτάς, ὅπως καὶ ἡ ἑλληνικὴ λαογραφία ἐπηρέασε τοὺς γείτονάς μας, δὲν ἐπηρέασθη δὲ ὑπ' αὐτῶν.

Ἡ καταδίκη τῆς νέας ἑλληνικῆς συνεπάγεται καὶ διάσπασιν τῆς ἐθνικῆς

ένότητος. Πράγματι ἡ ἀναγνώρισις μόνον τῆς λογίας παραδόσεως, μόνον δηλ. τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν τύπων διασπᾶ τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα, ἀφοῦ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν νεωτέραν γλωσσικὴν φάσιν. Ἡμεῖς ὅμως οἱ νέοι Ἕλληνες πρέπει νὰ καυχώμεθα δι' ὅλας τὰς περιόδους τῆς τρισχιλιετοῦς ἱστορίας μας, τὴν ἀρχαίαν, μεσαιωνικὴν καὶ νεωτέραν. Καὶ ἡ νεωτέρα λογοτεχνία δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν βέβαια τῆς ἀρχαίας ἀλλ' εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῶν βαλκανικῶν λαῶν ὄλων καὶ τοῦτο μᾶς ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος. Τὴν ἐνιαίαν αὐτὴν ἱστορίαν, γλῶσσαν λογοτεχνίαν ὀφείλει τὸ σχολεῖον νὰ καλλιεργῇ, ὀφείλουν νὰ γνωρίζουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Μόνον ἐκ τῆς ἐνότητος ταύτης, ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος καὶ συγχρόνως ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ παρόντος Ἑλληνισμοῦ θὰ δημιουργηθῇ νέος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀξίος τοῦ μεγάλου παρελθόντος.

Τὴν ἐνότητα ταύτην ἔρχεται νὰ ὑπηρετήσῃ ἡ νέα κρατικὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς, ἡ ὁποία θὰ γνωρίσῃ τοὺς γλωσσικοὺς νόμους τῆς νέας Ἑλλάδος εἰς Ἕλληνας καὶ εἰς ξένους. Ἡ νέα γραμματικὴ ἐξετάζει λεπτομερῶς—ἀποτελεῖται ἀπὸ 441 σελίδας—τὰ καθ' αὐτὸ δημοτικὰ στοιχεῖα, τὸ φωνητικόν, τὸ τυπικόν, τὴν παραγωγὴν, τὴν σύνθεσιν ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐκ τῆς καθαρευούσης εἰσῆλθον εἰς τὴν δημοτικὴν. Εἷς τινα σημεῖα δίδει ἐρμηνείαν γλωσσολογικὴν, σύντομον πάντοτε. Βεβαίως ἐνιαχοῦ, περὶ ὀρθογραφικῶν καὶ ἄλλων ζητημάτων δύναται νὰ προκληθῇ ἀμφισβήτησις καὶ συζήτησις, ἀλλὰ περὶ τῶν λεπτομερειῶν τούτων δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀμιλήσω σήμερον. Ὅμοίως εἶναι, ὑποθέτω, πρόβλημα δύσκολον, πῶς θὰ γίνῃ εἰς τὸ σχολεῖον ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν. Τὸ ζήτημα τοῦτο καθ' ἀνάγκην θὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ τῶν ἐιδικῶν, ἀφοῦ πλέον ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Κράτους ἡ δημοτικὴ εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα. Μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς γραμματικῆς τῆς κοινῆς δημοτικῆς ἐπιβάλλεται ἡ σύνταξις καὶ γραμματικὴ τῶν διαλέκτων μὲ τὰ τόσα ἀρχαῖα στοιχεῖα, δωρισμούς, ἰωνισμούς κλπ. Διὰ τοὺς φιλόλογους τοῦλάχιστον καὶ ἐν γένει τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς εἶναι ἀναγκαῖα ἡ γνῶσις καὶ τῶν διαλέκτων, ὅπως ἀκόμη, καὶ τῶν στοιχείων τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς. Μόνον ὁ ἔχων πλήρη γνῶσιν τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐννοεῖ καὶ τὴν ἀρχαίαν καλύτερον καὶ διδάσκει αὐτὴν ὀρθότερον. Εἰς εὐρύτεραν λοιπὸν ἐξέτασιν τῶν γλωσσικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων τῆς νέας Ἑλλάδος μᾶς ὀδηγεῖ ἡ κρατικὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς καὶ δι' αὐτὸ ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶπω ὀλίγας λέξεις περὶ αὐτῆς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν.

Ὁ κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος λέγει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς ἀνωτέρω Γραμματικῆς:

«Δὲν θεωρῶ ὅτι ἀποτελεῖ εὐτυχὲς γεγονός ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἔκδοσις τῆς Γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Τοῦναντίον φρονῶ ὅτι ἡ ἔκδοσις ταύτης γραμματικῆς, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν ὀλοκληρωμένην μορφήν τὴν ὁποίαν ἔχει, ἦτο πρόωρος. Διότι πρῶτον πρέπει νὰ ἔχη διαπλασθῆ ἡ γλῶσσα καὶ ἔπειτα νὰ ἐμφανισθῆ ἡ γραμματικὴ αὐτῆς. Ἐνῶ ἀντιθέτως γραμματικὴ, ἡ ὁποία καθορίζει ἐκ τῶν προτέρων τὸν μηχανισμόν μιᾶς γλώσσης, ἀποτελεῖ πρωθύστερον καὶ δύναται νὰ βλάβῃ πολὺ, νὰ ἀναστείλῃ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐν διαμορφώσει εὐρισκομένης γλώσσης καὶ ἀπὸ ζωντανὸν καὶ δροσερὸν δημιούργημα νὰ τὴν καταστήσῃ τεχνητὸν καὶ νεκρὸν κατασκευάσμα.

Ἡ γλῶσσα ἐνὸς λαοῦ δὲν κατασκευάζεται κατὰ τρόπον τεχνητόν, οὐδ' ἐπιβάλλεται δι' ἐξωτερικῶν μέσων, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα μακροτάτης ἐξελίξεως καὶ συνεργασίας αὐτοῦ τοῦ λαοῦ. Τὸ δὲ κράτος, αἱ ἀκαδημαῖαι, οἱ γλωσσικοὶ σύλλογοι καὶ οἱ λοιποὶ παράγοντες, οἱ ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν θεραπείαν τῆς γλώσσης, ἔχουσιν ἔργον γὰ δημιουργῶσι δυνατότητας πρὸς ὁμαλὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς, νὰ διευκολύνωσι, κατευθύνωσι καὶ ρυθμίζωσιν αὐτήν, νὰ καθαιρῶσιν αὐτήν ἀπὸ ξενικῶν λέξεων καὶ νὰ τὴν προφυλάττωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποβῆ συγκεχυμένη καὶ ἀσυνάρτητος. Ὡς χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ Curt Müller, ἡ γλῶσσα εἶναι ζῶν ὄργανισμός, δεδομένου ὅτι διαρκῶς ἀνανεοῦται, βίαιαι δὲ ἐπιβολαὶ εἰς αὐτὴν ἀποτελοῦσι δεῖγμα σπασμωδικῆς ἀνθαιρέσιος. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ πρόωρος διατύπωσις γλωσσικῶν κανόνων καὶ μόνον μία φυσικὴ ἐξέλιξις πρέπει νὰ ἐπισφραγίσῃ μεταβολὰς τῆς ὀρθογραφίας καὶ τὴν διατύπωσιν κανόνων.

Μόνοι ἐκεῖναι αἱ γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι ἔπαυσαν πλέον νὰ ὀμιλῶνται καὶ κατέστησαν νεκραί, ὡς καὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι διὰ μακρᾶς ἐξελίξεως καὶ καλλιέργειας διεμορφώθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτον καὶ ἀπέκτησαν ἀριότητα, δύνανται νὰ ἔχωσι γραμματικὴν συστηματοποιημένην. Εἰς τὰς τελευταίας δὲ αὐτὰς ἀνήκουσιν αἱ ἐπίσημοι γλῶσσαι τῶν διαφόρων Κρατῶν, ὡς καὶ ἡ ἰδική μας ἐπίσημος γλῶσσα. Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν αἱ γραμματικαὶ συνιστάται νὰ μὴ περισφίγῃ τὰς γλώσσας, ἀλλὰ νὰ ἀφίνωσιν εὐρὸ περιθώριον πρὸς περαιτέρω ἀβίαστον ἐξέλιξιν αὐτῶν. Οὕτως ἐν Γερμανίᾳ ὁ Hermann Riegel, ὁ θεμελιωτὴς τοῦ Συλλόγου τῆς Γερμανικῆς γλώσσης, ἀποτρέπει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγκλεισθῆ ἡ ἐπίσημος Γερμανικὴ γλῶσσα (Hoch Deutsch) στενῶς ἢ ὄλως εἰς γραμματικὸν κανόνα, ἐὰν πρόκειται αὕτη νὰ ἐξελισσῆται καὶ νὰ διατηρῆται δροσερά. Καὶ συνιστᾷ μόνον τὴν παροχὴν κατευθύνσεων, οὐχὶ δὲ τὴν σύνταξιν τελείας γραμματικῆς αὐτῆς. Καὶ τὸ ἐν ἔτει 1933 ἰδρυθὲν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ «Γραφεῖον Ἐπιμελείας τῆς Γλώσσης» (Sprachpflegeamt), τοῦ ὁποίου τοὺς σκοποὺς διετύπωσε θαυμασίως ὁ Fr. Panzer, ἔταξεν ὡς ἀποστολήν του νὰ παρέχῃ μόνον κατευθύνσεις ἐν τῷ

γλωσσικῶ ζητήματι καὶ νὰ ἐνεργῆ συμβουλευτικῶς εἰς ζητήματα γλωσσικῆς ἐκφράσεως. Ἀποδοκιμάζει δὲ ἐντόνως τοὺς σπεύδοντας, τοὺς ἀπαιτοῦντας ἄμεσον διατύπωσιν γραμματικῶν κανόνων. Καὶ εἰς τὰ ζητήματα τῆς ὀρθογραφίας τῶν λέξεων συνιστᾷ νὰ ἀναμένωμεν τὴν ἐξέλιξιν, ἥτις θὰ ἐπεσφραγίζετο διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς ὀρθογραφίας.

Ἐὰν λοιπὸν τοιαῦται ἀρχαὶ συνιστῶνται καὶ ἐφαρμόζονται εἰς χώρας, τῶν ὁποίων αἱ γλῶσσαι ἔχουσι διαμορφωθῆ καὶ ἐνοποιηθῆ, κατὰ μείζονα λόγον θὰ ἔπρεπε νὰ τηρῶνται παρ' ἡμῶν προκειμένου περὶ τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία εἶναι ἀκόμη ἀδιάπλαστος, δὲν ἀπηλλάγη τῆς πολυτυπίας καὶ τῆς φθορολογικῆς ἀβεβαιότητος καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ προΐδωμεν, ποῖα ἐκ τῶν διαλεκτικῶν στοιχείων αὐτῆς θὰ ἐπικρατήσωσιν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ ἡμῶν. Ἡ γραμματικὴ ὅμως τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν μᾶς παρουσίασεν ὁ κ. συνάδελφος, ἠγνόησε τὰς θεμελιώδεις ταύτας ἀρχὰς καὶ μᾶς παρέχει λεπτομερέστατον μηχανισμόν γλώσσης, εὐρισκομένης ἀκόμη ἐν τῇ ἐξελίξει της, τῆς ὁποίας τὴν μελλοντικὴν μορφήν δὲν δυνάμεθα νὰ προΐδωμεν».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Ἄμαντος λέγει :

«Εἰς τὸν κ. συνάδελφον ἔχω νὰ ἀπαντήσω τὰ ἑξῆς :

Ἡ γραμματικὴ, περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλησα, εἶναι πλέον κρατικὴ, δὲν πρόκειται νὰ συνταχθῆ τώρα, δὲν περιέχει δὲ ἀνθαιρέτους γνώμας τῶν συντακτῶν ἀλλὰ μόνον τοὺς γλωσσικοὺς νόμους τῆς νέας ἑλληνικῆς. Ὅπου ὑπάρχει διπλοτυπία ἢ πολυτυπία, οἱ συντάκται συνιστοῦν τὸν ἐπικρατέστερον τύπον ἢ τὸν ἀρχαιώτερον. Ὁ κ. συνάδελφος λέγει ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ συνταχθῆ γραμματικὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς, διότι δὲν ἔχει λάβει ὀριστικὴν μορφήν! Εἶπα προηγουμένως ὅτι ἡ νέα ἑλληνικὴ ἔχει τοὺς νόμους της καὶ εἶναι ἀντεθνικὸν νὰ λέγωμεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατυπωθῆ γραμματικὴ νεοελληνικὴ, ἐνῶ ὅλαι αἱ ἄλλαι γλῶσσαι καὶ αὐτὴ ἡ ἀλβανικὴ ἔχουν γραμματικὴν!»

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΕΛΩΝ

Γ. Σκλαβούνου : Περὶ τοῦ χρώματος τῶν τριχῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων*.

* Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περ. Ἡλίου τεύχος 136 - 140, 1946.